

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

СРБИ У РУМУНИЈИ – САДАШЊЕ СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ

СРБИ У РУМУНИЈИ

САДАШЊЕ СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ

СРБИ У РУМУНИЈИ
– САДАШЊЕ СТАЊЕ
И ПЕРСПЕКТИВЕ

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC CONFERENCES

Book CXCVI

DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES

Book 47

SERBS IN ROMANIA
– CURRENT SITUATION
AND PERSPECTIVES

PROCEEDINGS OF THE ROUND TABLE
HELD ON DECEMBER 6, 2019

Accepted for publication at the 4th Session of the Department of Social Sciences, held on December 2, 2020, after being reviewed by Academicians *Tibor Várady*, corresponding members *Alpár Losoncz* and *Jelena Jovanović*, Professors *Dragoljub B. Đorđević*, *Radivoje Mladenović* and *Dragana Radovanović*, *Mirjana Bojanić Ćirković*, PhD, *Mladena Prelić*, PhD, *Mirjana Pavlović*, PhD and *Marta Stojić Mitrović*, PhD

Editors

Academician TIBOR VÁRADY
MIHAJ N. RADAN, PhD

BELGRADE 2021

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига СХСVI

ОДЕЉЕЊЕ ДРУШТВЕНИХ НАУКА

Књига 47

СРБИ У РУМУНИЈИ
– САДАШЊЕ СТАЊЕ
И ПЕРСПЕКТИВЕ

ЗБОРНИК РАДОВА СА ОКРУГЛОГ СТОЛА
ОДРЖАНОГ 6. ДЕЦЕМБРА 2019.

Примљено на IV скупу Одељења друштвених наука, 2. децембра 2020. године, на основу рецензија академика *Тибора Варадија*, дописних чланова *Алџара Лошонца* и *Јелене Јовановић*, професора *Драгољуба Б. Ђорђевића*, *Радивоја Младеновића*, *Драгана Радовановић*, доц. др *Мирјане Бојанић Ђирковић*, др *Младене Прелић*, др *Мирјане Павловић* и др *Марше Стојић Мићковић*

Уредници

академик ТИБОР ВАРАДИ
проф. др МИХАЈ Н. РАДАН

БЕОГРАД 2021

Издаје
Српска академија наука и уметности
Кнеза Михаила 35, Београд

Лектура
Тања Рончевић

Коректура
Рајка Павловић

Технички уредник
Никола Стевановић

Штампа
ЈП Службени гласник

Тираж 300 примерака

ISBN 978-86-7025-903-4

САДРЖАЈ

<i>Предговор</i> – Михај Н. Радан	7
Огњан Крстић, <i>Положај српској народа у Румунији</i>	11
Ognjan Krstić, <i>Position of the Serbian people in Romania</i>	18
Михај Н. Радан, <i>Центар за научна истраживања културе Срба у Румунији (ЦНИКРС) – циљеви, пројекти, досадашњи резултати, перспективе</i>	19
Mihai N. Radan, <i>Centre de recherches scientifiques sur la Culture Serbe en Roumanie – objectifs, projets, résultats obtenus et perspectives du Centre</i>	35
Биљана Сикимић, <i>Етнолингвистички и антрополошколингвистички аспекти истраживања Срба у Румунији – искуства теренској рада</i>	51
Biljana Sikimić, <i>Ethnolinguistics, linguistic anthropology and fieldwork experiences in the research of Serbian language and traditional culture in Romania</i>	66
Горан М. Максимовић, <i>О неким облицима образовне, културне и научне сарадње српске мањине и српских мањина и дијаспоре – на примјеру узајамних веза Ниша и Тимишвара</i>	67
Goran M. Maksimović, <i>About forms of educational, cultural and scientific cooperation of mainstream and diaspora – on the example of mutual relation between Niš and Timisoara</i>	78
Октавија Неделку, <i>Место српске књижевности у Румунији у оквиру мајичне књижевности</i>	81
Octavia Nedelcu, <i>The place of the Serbian literature in Romania within the literature of the country of origin</i>	92

Снежана Гудурић, <i>Српско-румунски језички, културни и историјски контакти кроз њризм у пројекта МПНТР РС „Језици и културе у времену и простору“</i>	93
Snežana Gudurić, <i>Les contacts linguistiques, culturels et historiques Serbo-Roumains dans le cadre du Projet “Langues et cultures dans le temps et l’espace”</i>	107
Саша Јашин, <i>Срби у Румунији – историјски пресек</i>	109
Saša Jašin, <i>Serbs in Romania – a historical overview.</i>	139
Дејан Попов, Стеван Бугарски, <i>(С)џоменичко наслеђе Срба у Румунији</i>	141
Dejan Popov, Stevan Bugarski, <i>The memorial legacy of the Serbs in Romania</i>	155
Јулијана Галеш, <i>Школа и заједница – студија случаја: Теоретска гимназија „Доситеј Обрадовић“ у Темишвару</i>	157
Iuliana Gales, <i>École et communauté – Étude de cas: Lycee Theorique Dositei Obradovici de Timișoara</i>	174
Горан Мракић, Стеван Бугарски, <i>Издаваштво Срба у Румунији у прошлости и данас</i>	175
Goran Mrakić, Stevan Bugarski, <i>The Publishing activity of the Serbs from Romania.</i>	182

ЦЕНТАР ЗА НАУЧНА ИСТРАЖИВАЊА КУЛТУРЕ СРБА У РУМУНИЈИ (ЦНИКСР)

Циљеви, пројекти, досадашњи резултати, перспективе

МИХАЈ Н. РАДАН*

С а ж е т а к. – У раду** је најпре истакнут мотив који је стајао у основи оснивања Центра и главни његов циљ – *џланско исцйраживање* културног блага Срба у Румунији. У наставку су приказани Центрови пројекти који се одвијају као и они који су планирани да се убудуће реализују, затим конкретни остварени резултати до данас, и, на крају рада, износе се перспективе и нови циљеви даљег деловања и развоја Центра за научна истраживања културе Срба у Румунији и његов значај за конзервацију културне ризнице и етничког идентитета Срба у румунском Банату (и, уопште, у Румунији).

Кључне речи: Срби, румунски Банат, Румунија, ЦНИКСР, истраживања, резултати, перспективе

1. МОТИВАЦИЈА И ЦИЉЕВИ ОСНИВАЊА ЦНИКСР

Почев од 1718. године разни статистички подаци указују на константно опадање броја Срба у румунском делу Баната, а нарочито драматични пад бележи се почев од осамдесетих година прошлога века наовамо (в. у Прилозима, табелу 1).¹ Одмах након децембарског преврата из 1989. године, чланови руководећих тела новоосноване организације Срба у Румунији² констатовали су тај алармантни демографски тренд, а он је и представљао основни циљ оснивања организације – очување етничког идентитета Срба у Румунији. Од самог оснивања организације, чланови њеног руководства

* Филолошки, историјски и теолошки факултет Западног универзитета у Темишвару, имејл: mradan54@yahoo.com; mihai.radan@e-uvt.ro

** Рад је настао у оквиру пројекта *Исцйраживање кулцуре и исцйорије Срба у Румунији* Центра за научна истраживања културе Срба у Румунији.

¹ Детаљније о бројчаном стању Срба у Банату, види у раду Radan, 2007: 520–539.

² На оснивачком скупу одржаном 29. 12. 1989. године, основана је организација под именом *Демокрајски савез Срба у Румунији*, а оснивачка скупштина одржана је 19. 02. 1990. када је изгласан статут Савеза и изабрано његово руководство. 1992. године организација је преименована у *Демокрајски савез Срба и Карашевака*, а од 1997. носи назив *Савез Срба у Румунији* (скраћено: ССР или/и Савез).

разматрали су и истицали су потребу оснивања једног центра који би имао за циљ да се истражи материјална и духовна култура Срба у Румунији, али до реализације те идеје, из разних објективних и субјективних разлога, није дошло све до 2013. године.

Чињеница, заснована на статистичким подацима из задњих сто и више година, да број Срба у румунском Банату (и, уопште, у Румунији) бележи *констатантан* и *драстичан* пад, нарочито после Другог светског рата (1956: 46.517 → 1992: 29.080 → 2002: 22.518 → 2011: 18.076), навело је аутора овог рада на закључак о неопходности започињања хитног али организованог, планског деловања у правцу бележења и, на тај начин, конзервисања, односно отимања од заборава онога што је преостало од *духовне* и *материјалне* културне баштине Срба у румунском Банату и, шире, у Румунији.

На позив упућен од аутора овог написа већем броју истакнутијих српских интелектуалаца, стручњацима из разних научних области, одазвало се четрнаесторо њих, уз напомену да знатан број њих, из објективних разлога (поклапање датума одржавања скупа са пре прихваћеним обавезама, стални боравак у удаљенијим местима од Темишвара и др), није могао доћи на скуп али су сви поздравили и подржали иницијативу о оснивању ЦНИКСР.³ Руководство ССР-а, које је претходно било обавештено о овом оснивачком скупу, пружило је подршку овој иницијативи и прихватило је да ЦНИКСР буде основан и да делује унутар Савеза, који ће му обезбедити неопходну логику и потребна финансијска средства.

Тако је, 09. октобра 2013. године, на Западном универзитету у Темишвару, почев од 17.00 часова, одржан оснивачки скуп (в. сл. 1 у Прилозима) *Центра за научна истраживања културе Срба у Румунији*, на којем су били присутни, поред горепотписаног, следећи: унив. проф. др Жива Милин, асист. др Миљана-Радмила Ускагу, доц. др Маца Андрејић, проф. Јања Димитријевић (сви са Студијског програма *Српски и хрватски језик и књижевност* при Филолошком, историјском и теолошком факултету Западног универзитета у Темишвару), Маријана Шакотић – проф. српског језика, др Миодраг Чурушкин – проф. историје, Саша Малимарков – проф. историје, Весна Степанов (новинар Радио Темишвара – емисија на српском језику), др Рајко Корња – новинар, др Саша Јашин – јереј, Јадран Кланица – професор, директор Српске теоретске гимназије „Д. Обрадовић“ у Темишвару, Александра Ђурђевић и Владана Тања Недин – младе апсолвенткиње, професорке српског језика.

На почетку скупа, унив. проф. др Михај Н. Радан образложио је неопходност сазивања овог скупа и представио је присутнима нацрт програма на

³ У немогућности да присуствују овом скупу били су, међу осталима, следећи: протојереј ставрофор др Маринко Марков, унив. проф. др Октавија Неделку (Букурешт), др Славомир Гвозденовић, инж. Стеван Бугарски, др Александар Радован, инж. Огњан Крстић – председник ССР, ек. Љубомир Степанов, проф. Јоца Бугарски и други. Већина њих пристала је, такође, да се убудуће активно укључи у пројекте ЦНИКСР. Даље, у раду, користимо и лексему „Центар“ као скраћеницу за ЦНИКСР.

чијој ће се основи убудуће одвијати рад *Центра*, његови најважнији циљеви (ближи и даљи), као и начини остваривања постављених циљева, истакавши, на крају, да је основна сврха оснивања Центра *иланско и континuirано истраживање духовне и материјалне културне баштине Срба у румунском Банату*, али и у *другим областима Румуније* у којима су живеле или још увек живе *српске енклаве*.⁴ У излагању нацрта Програма Центра истакнуто је, такође, да је ради реализације основног задатка *Центра* неопходно формулисати конкретне ближе и даље циљеве које у свом раду ЦНИКСР треба да оствари, а за то је потребно предузети низ веома конкретних и добро осмишљених активности.

У дискусији која је потом уследила, присутни су се сагласили са предложеним у презентованом нацрту Програма и изнели још неке конкретне предлоге. Након дискусија, формулисане су следеће смернице будућег деловања Центра – активности, циљеви, начини реализације циљева:

1.1. Покрећање конкретних активности

1.1.1. Започињање теренских истраживања ради прикупљања *лингвистичке, етнографске, фолклористичке, историјске, музиколошке, социолошке и друге грађе*, као и истраживање *стручне литературе и архивске грађе* (похрањене у разним румунским, српским и другим архивима) из наведених научних домена која ће бити спроведена наредних година, у више етапа.

1.1.2. Извршити *систематизацију, научну анализу и интерпретацију* прикупљене грађе.

1.2. Формулисани ближи циљеви

1.2.1. Конституисање језгра *аутохтоних стручњака*, првенствено из редова српског живља, и њихово укључивање у планирани истраживачки пројекат Центра – *Истраживање културе и историје Срба у Румунији*, као и у друге истраживачке пројекте које би убудуће покренуо ЦНИКСР.

1.2.2. *Рејуитовање* младих стручњака/истраживача из редова младих апсолвентата факултета, мастера и доктора наука из неколико струка (филологија, етнологија, историја, теологија, историја уметности, социологија и др.) и њихово *обучавање (формирање) и ујућивање* у домену истраживачког рада.

⁴ Реч је о неколико енклава са, углавном, данас романизованим становништвом; такве заједнице налазимо у јужном делу Румуније, на пример, у насељима *Појана Маре /Poiana Mare/* – жупанија Долж (Dolj) и *Стојенешти /Stoenești/* – жупанија Олт (Olt) (становници су порумунени али још увек чувају свест о припадности српском етничком корпусу), затим у појединим насељима у којима је српски живаљ порумунен и изгубио свест о свом етничком пореклу (*Херешти /Herești/, Клежањ /Clejani/, Жилава /Jilava/, Ејуресчи Срби /Euresci Serbi/* и многа друга) у жупанијама Илфов /Ilfov/, Телеорман /Teleorman/, Јаломица /Ialomita/, можда и Дамбовица /Dâmbovița/ (в. и В. Поповић, 1994: 29–52).

1.2.3. Полазећи од чињенице да српска заједница у Румунији не располаже довољним бројем стручњака и истраживача за постизање зацртаних циљева, указано је на неопходност укључивања у пројекте ЦНИКСР и *стйручњака из научно-васийињних и културних инстйијиуција из Србије*, као што су филолошки/филозофски факултети из Београда, Новог Сада, Ниша, Крагујевца, институти САНУ (Институт за српски језик /ИСЈ/, Етнографски институт /ЕИ/, Балканолошки институт /БИ/, Музиколошки институт /МИ/), Матица српска, Историјски институт и др. Будући да је задњих деценија испољено велико интересовање многих научних институција из матичне нам земље за истраживање културне ризнице Срба у Румунији, о чему сведоче пројекти који су до оснивања Центра покренули САНУ и Матица српска,⁵ присутни су проценили да је овај циљ остварљив, те да је неопходно обратити се таквим институцијама ради уговарања и успостављања сарадње на пројектима који ће иницирати ЦНИКСР.

1.2.4. Руководство Центра имаће као стални задатак да непрестано буде у контакту са наведеним и другим научним институцијама/установама са циљем да се заједно са њима укључи, уколико би то било могуће, у оне пројекте који се тичу, делимично или у целости, културне баштине Срба у румунском Банату, финансирани од надлежних министарстава Републике Србије.

1.2.5. Одредити *мрежу йунктйова* у којима ће се спроводити истраживања тако да цео румунски Банат (Поморишје, централни део, Банатска Црна Гора, Пољадија, Клисурса, карашевска зона, Свиница) буде покривен.

1.2.6. Покренути стручни часопис и једном годишње организовати научни скуп⁶ на којем треба да буду излагани радови настали на основу прикупљене теренске грађе.

1.2.7. Учешће чланова са истраживачког пројекта ЦНИКСР на важнијим научним скуповима, првенствено на оним са међународним учешћем, који ће се одржавати у Румунији, Србији и другде у иностранству, са радовима који се тичу културе Срба у Румунији.

1.2.8. Теренска истраживања спроводиће се сваке године у једној банатској области/зони у одређеним пунктовима; део прикупљене грађе аутори ће приказати и анализирати на научним скуповима које ће организовати ЦНИКСР сваке године, а потом ће се ти радови штампати првенствено у часопису ЦНИКСР.

1.2.9. Чланове и сараднике пројек(а)та распоредити у неколико истраживачких тимова који ће спроводити теренска истраживања у банатским

⁵ Од тих пројеката, који делимично или у целости обухватају и културно наслеђе Срба у румунском Банту, наводимо следеће: *Дијалектйолошка истрйживања српској језичкој йросййора* (ИСЈ САНУ), *Језици и културе у времену и йросййору* (Филозофски факултет у Новом Саду) – оба финансира Министарство за науку и технолошки развој Републике Србије, *Српски йовори у румунском делу Банатйа* (који финансира Матица српска) и др.

⁶ О покретању часописа *Исходийиша* и научних скупова чији је иницијатор и организатор ЦНИКСР, види у: *Исходийиша*, 1: 9–10.

насељима са српским живљем; сваки тим покривао би неку област (језик, књижевност, етнологију, социологију, историју, црквену тематику и др), а имао би и задатак да спроведе истраживања у научним областима с актуелном и недовољно проученом проблематиком у свим насељима /пунктовима/.

1.3. Даљи циљеви

1.3.1. Након завршетка теренских истраживања (до 2021. године), конституисани специјалистички колективи (за језик, књижевност, етнологију, историју, социологију, црквену проблематику и др.) инвентарисаће и систематизоваће прикупљену грађу сваки у свом домену, а потом би колективи аутора требало да елаборирају, припреме за штампу и штампају синтезне *стручне монографије* или *студије* и, ако финансијска средства буду дозвољавала, штампати *зборнике са сировом грађом*.

1.3.2. Прерастање ЦНИКСР у Институт за културу Срба у Румунији, који би финансирала Влада Румуније (на основи реципроцитета постојећих протокола о сарадњи између двеју држава – Румуније и Србије, по моделу *Института за културу Румуна у Војводини* у Новом Саду, који финансира покрајинска влада АП Војводине). Остварење овог изузетно важног циља било би од огромног значаја, јер би Институт био самосталан и финансијски независан и, у таквим условима, преузео би на себе задатак истраживања, конзервисања и промовисања културне ризнице Срба у Румунији, као и штампање стручних радова везаних за културу банатских Срба.

2. ОРГАНИЗАЦИОНА СТРУКТУРА ЦЕНТРА ЗА НАУЧНА ИСТРАЖИВАЊА КУЛТУРЕ СРБА У РУМУНИЈИ

У дискусијама је предложено и одлучено да се за сваки домен активности који ће бити истражен изабере један представник чији би задатак био да осмисли вишегодишњи план истраживања за област за коју је изабран, те да сваке године организује и координира теренским истраживањима, а све активности, из свих области, координирао би директор ЦНИКСР. Предложено је и да сви координатори буду чланови *Научног савета* Центра, чији би задатак био да израде *Стратегију Центра* и да на седницама које би сазивао директор (најмање два пута годишње) одлучују о свим проблемима и будућим пројектима. По областима, једногласном одлуком изабрани су следећи координатори:

- 1.0. *Језичка проблематика*: проф. др Жива Милин (предложио: М. Радан);
- 1.1. *Књижевност*: проф. др Октавија Неделку (предложила: М. Шакоотић);
- 1.2. *Историја*: проф. Саша Малимарков (предложио: М. Чурушкин);

- 1.3. *Етнологија*: доц. др Миљана-Радмила Ускату (предложила: В. Степанов);
- 1.4. *Музикологија*: проф. Јоца Бугарски⁷ (предложио: С. Малимарков);
- 1.5. *Црквена историја*: протојереј ставрофор Маринко Марков (предложио: М. Радан);
- 1.6. *Социолошка проблематика*: Весна Степанов (предложио: Ж. Милин);
- 1.7. На предлог проф. др Живе Милина, за *председника Научног савета*, уједно и директора Центра, изабран је иницијатор овог пројекта, унив. проф. др Михај Н. Радан;
- 1.8. За *секретара Научног савета* и ЦНИКСР, изабрана је проф. Владана Тања Недин (предложила: А. Ђурђев).
- 1.9. Усвојен је, такође, и предлог М. Н. Радана да, ако буду били сагласни, за *научне саветнике* буду изабрани инжењер Стеван Бугарски и економиста Љубомир Степанов,⁸ два цењена истраживача прошлости Срба са ових простора.

Сви чланови *Научног савета* прихватили су обавезу да регрутују потенцијалне сараднике за област за коју су задужени. Међутим, није све од оног што је било предложено и усвојено и остварено, што ћемо показати у раду. Такође, поједини чланови оснивачи Центра касније су се, из разних, углавном објективних разлога, повукли из руководства Центра.

3. ПОСТИГНУТИ ЦИЉЕВИ, ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ

Одмах након оснивачког скупа започете су активности за спровођење тачака из програма ЦНИКСР, а већина њих је релативно брзо остварена, упркос потешкоћама узрокованим првенствено чињеницом што су сви чланови *Научног савета* били у сталном радном односу у другим установама па им је мало времена остајало за њихово ангажовање, иначе искључиво на добровољној основи, да Центар заживи и почне конкретно деловати. Од октобра 2013. године до данас остварени су следећи резултати:

3.1. Ради обезбеђивања подршке и сарадње у будућности, још пре оснивања Центра, Огњан Крстић, председник ССР, и проф. др М. Н. Радан упутили су молбу директорима двају института САНУ – ИСЈ (Институт за српски језик) и ЕИ (Етнографски институт) – у којој захтевају подршку будућем Центру и, у мери у којој је то могуће, успостављање сарадње у његовим будућим пројектима укључивањем њихових стручњака у спровођењу планираних теренских и других истраживања културне баштине Срба у Румунији (в. сл. 2). Убрзо су потом стигли потврдни одговори о сагласности

⁷ Нажалост, проф. Ј. Бугарски није се потом укључио у пројекат.

⁸ Предложени су пристали да својим искуством помогну и допринесу квалитетном раду ЦНИКСР. Нажалост, Љ. Степанов је недуго након оснивања Центра преминуо (18. 10. 2015).

успостављања институционалне сарадње и безрезервној подршци активностима Центра (сл. 3. и 4), који су нам улили велико поуздање и учврстили веру да ће ЦНИКСР успети да оствари зацртане најосновније циљеве. После оснивања, директор Центра је поново контактирао директоре ИСЈ и ЕИ са којима су договорени конкретни начини сарадње, а касније су потписани и споразуми о међусобној сарадњи (сл. 5).

3.1.1. У оквиру већ постојећег *Уговора о сарадњи Западног темишварског универзитета са Универзитетом у Нишу*, успостављена је тешња сарадња између *Филолошког, историјског и теолошког факултета* (ФИТФ) Западног темишварског универзитета са *Филозофским факултетом* Универзитета у Нишу (скраћено: ФФ), а такође и са Центром при ССР⁹. На основу договора са руководством ЦНИКСР постигнуто у време одржавања првог међународног научног скупа на Западном универзитету у Темишвару (октобар 2014), Наставно веће ФФ у Нишу донело је 24. 12. 2014. године одлуку да се други по реду Међународни научни скуп одржи на ФФ у Нишу (сл. 6).

3.1.2. Врло добра сарадња успостављена је и са *Балканолошким институтом* САНУ иако немамо потписан протокол о сарадњи.

3.1.3. Успостављена је сарадња између ФИТФ и ЦНИКСР са *Филозофским факултетом Универзитета у Приштини* са привременим седиштем у Косовској Митровици. Протокол о сарадњи потписан је 26. 10. 2017. у Београду на Међународном сајму књига, на штанду Канцеларије за Косово и Метохију Владе Републике Србије (сл. 7).

3.2. ЦНИКСР оснива 2014. године часопис *ИСХОДИШТА* са циљем да у њему буду објављивани првенствено радови настали истраживањем културне баштине Срба у Румунији и излагани на скупу који организује Центар. До сада одштампано је пет, а шести број часописа биће одштампан ових дана.

3.3. Покренут је 2015. године пројекат *Истраживање културе и историје Срба у Румунији* у којем је израђен детаљан план одвијања и тематика будућих теренских истраживања.

3.4. ЦНИКСР је покренуо и, у сарадњи са ФИТФ Западног универзитета у Темишвару и финансијску подршку ССР, организовао 2014. године, од 17. до 19. октобра, *први међународни научни скуп под називом Духовна и материјална култура Срба у мултиетничким и/или периферним областима*, са основним циљем прикупљања и валорификације грађе о материјалној и духовној култури првенствено Срба из румунског Баната, али и других Срба са периферије српског етничког простора или из других мултиетничких подручја. Сви скупови били су најављивани у локалним (темишварским и нишким) средствима јавног информисања (новине, радио, телевизија). Нишки ФФ на свом веб-сајту

⁹ Највеће заслуге за успостављање тесне сарадње са ФИТФ и ЦНИКСР припадају ондашњем декану ФФ у Нишу, проф. др Горану Максимовићу.

редовно објављује сажете приказе одржаних скупова и даје електронску верзију објављених бројева часописа *Исходошїїѡа* (<https://www.filfak.ni.ac.rs>).

Од 2014. до 2020. године, овај скуп се редовно одржавао у октобру сваке године, у Темишвару или Нишу. До сада је одржано *шестї* међународних научних скупова. Почев од 2015. године, на свим скуповима вршена је промоција сваког броја часописа.

3.4.1. **Први скуп** одржан је на Западном универзитету у Темишвару, 17–19. 10. 2014. године (сл. 14). Пријавило се и у раду скупа учествовало је укупно шездесет и пет (65) научника и истраживача, од којих двадесет референата из Румуније и четрдесет и пет из иностранства, највише из Србије (Ниш, Београд, Нови Сад, Крагујевац, Ужице), али и из Црне Горе, Републике Српске, Чешке, Русије, Немачке. Према позитивним одјецима пристиглим за време и после скупа, закључили смо да је овај први скуп ЦНИКСР постигао свој главни циљ који произилази из самог његовог наслова (тематике). Научни савет Центра, иницијатор и главни организатор ове научне манифестације, намерно и смишљено је изабрао овакву тематику с намером да се, с једне стране, оствари главни циљ скупа – проучавање културне баштине Срба (првенствено банатских) у Румунији, а с друге стране, да се прошири тематика истраживања и на Србе са периферије српског етничког простора, што је омогућило пријављивање и учешће већег броја стручњака (филолога, етнолога, музиколога и др.) у радовима скупа. Имало се у виду и то да овакав шири приступ истраживањима омогућио би касније компаративну анализу језичких, етнографских и других појава из различитих рубних подручја у којима живе Срби, пре свега анализу резултата еволуције тих појава у, отприлике, сличним условима.

Учесници су своје радове презентоване на скупу послали Научном одбору скупа, који их је потом проследио рецензентима на рецензирање и, они који су имали позитивне референце, штампани су у 1. броју *Исходошїїѡа* (2015. године). У овом првом броју, чији су издавачи ССР и ФФ из Ниша, и који има укупно 505 страна, одштампана су 43 рада. Иста правила примењивана су и на осталим скуповима и за штампање наредних бројева часописа.

Напомињемо да похвале изречене на рачун организације и квалитета скупа представљале су снажан подстрек Центру да и у будуће организује овај скуп.

3.4.2. **Други скуп**: Ниш – ФФ Нишког универзитета, 16–18. 10. 2015. (сл. 17). Штампано је 18 радова у *Исходошїїѡа*, 2/2016. (263 стр).

3.4.3. **Трећи скуп**: Темишвар – ФИТФ са Западног темишварског универзитета, 14–16. 10. 2016. (сл. 15, 18). Штампано је 43 рада у часопису *Исходошїїѡа*, 3/2017. (552 стр).

3.4.4. **Четврти скуп**: Ниш – ФФ Нишког универзитета, 13–15. 10. 2017. (сл. 19). Штампано је 29 радова у часопису *Исходошїїѡа*, 4/2018. (411 стр).

3.4.5. **Пети скуп**: Темишвар – ФИТФ са Западног темишварског универзитета, 19–21. 10. 2018. (сл. 20, 21). Штампано је 39 радова у часопису *Исходошїїѡа*, 5/2019. (530 стр).

3.4.6. **Шести скуп:** Ниш – ФФ Нишког универзитета, 17–19. 10. 2019. (сл. 22). Радови са овог скупа биће објављени у 6. броју часописа *Исходниша*/2020. који се налази у штампи (28 радова, 420 стр).

Напомињемо да су трећег дана сваког наведеног скупа учесници имали у програму посету неког културно-историјског објекта (у Румунији, односно у Србији) (ради илустрације, в. сл. 16).

Треба истаћи да *редовно* одржавање научних скупова сваке године, са великим бројем учесника из Србије, Румуније и других европских земаља, представља индицију да је један од важнијих ближих циљева Центра остварен, а који је гарант да ће и даљи циљ – штампање монографија и студија – бити у знатној мери остварен.

3.5. Како је одлучено на оснивачком скупу, сви аудио и видео снимци (сирова грађа) настали у теренским испитивањима достављани су сваке године Центру који су чувани у његовој фонотеци.

3.6. Следећи, веома значајан корак у правцу остваривања зацртаних циљева ЦНИКСР урађен је 2016. године када су започела *иџеренска иџтраживања* у банатским насељима у којима живе Срби. Она су спроведена плански, по доменима (локални говор, обичаји и веровања, друштвена проблематика, народне игре и песме), са прецизно дефинисаним темама. Према Центровом плану, одређено је да сваке године буде испитана једна област/зона румунског Баната, као и то да *исте теме* буду предмет истраживања у свакој области, односно у свим пунктовима дотичне области. Све трошкове смештаја, исхране и превоза на територији Румуније сносио је Савез Срба у Румунији, док су трошкове превоза на територији Србије сносиле институције из којих потичу истраживачи.

У теренским анкетама учествовали су истраживачи из чак четири института САНУ – ИСЈ, ЕИ, БИ и МИ (Музиколошки институт), део наставног кадра ФФ из Ниша и ФИТФ из Темишвара (в. сл. 8, 10, 11, 12, 13), као и неколико наших, аутохтоних интелектуалаца из редова српског живља. Директор ЦНИКСР и координатор пројекта *Иџтраживање кулџуре и иџторије Срба у Румунији*, проф. др Михај. Н. Радан, оформио је следеће истраживачке тимове који су покривали следеће теме истраживања:

- а) попуњавање једног дела упитника за Српски дијалектолошки атлас /СДА/ (чија је израда у току у оквиру пројекта *Дијалекџолошка иџтраживања срџској језичкој ѝросџора* у реализацији ИСЈ САНУ, а грађа која ће бити прикупљена представљаће допуну већ прикупљеној грађи за СДА): Драгана Радовановић /2016–2019/,¹⁰ Зоран Симић /2016, 2017, 2019/, Бранкица Марковић /2016/ (ИСЈ САНУ), Гордана Драгин /2016, 2017/ (ФФ Нови Сад);

¹⁰ У косим заградама дате су године у којима је сваки истраживач вршио теренске анкете.

- б) бележење терминологија, посебно из оних домена људске делатности где су поједини занати при издисају или су већ нестали (коларска, ковачка, кожухарска, ратарска ...): Александра Лончар Раичевић /2016–2019/, Татјана Трајковић /2016, 2017/, Ирена Цветковић Теофиловић /2017/, Нина Судимац /2018, 2019/(ФФ Ниш);
- в) бележење народних обичаја (покладе, предускршњи и ускршњи, погребни, свадбени, славски /крсна слава/, божићни, обичаји поводом крштења и др.): Ђорђина Трубарац Матић /2016–2019/, Милина Ивановић Баришић /2016–2019/, Бојана Богдановић /2018, 2019/, Нина Аксић /2017/(ЕИ САНУ);
- г) бележење социолошких (друштвених) аспеката у свакодневном животу: Биљана Сикимић и Светлана Ђирковић /2016–2019/, Смиљана Ђорђевић Белић /2017–2019/, Љубица Ђурић /2016/ (БИ САНУ);
- д) бележење језичких факата, посебно лексике (укључујући и термине), разних обичаја Карашевака у карашевским насељима: Михај (Миља) Радан и Миљана-Радмила Ускату /2016–2020/¹¹ (ФИТФ Темишвар).
- е) музикологија (народна музика, тамбурашка пракса, староградска музичка традиција):¹² Марија Думнић /2016, 2017/, Селена Ракочевић /2017/ (МИ САНУ).¹³

Наведени тимови истраживача спроводили су сваке године, уз ретке изузетке – у истом саставу, теренска испитивања на основу упитника (у највећем броју случајева) или унапред припремљеног плана за тематске разговоре. Свака екипа имала је једну основну тему да детаљно испита и још две допунске одређене теме замишљене у виду тематских разговора¹⁴ и сваке године, сваки тим подносио је директору ЦНИКСР и пројекта *извештај о шеренском раду*.

- ђ) Био је оформљен и тим истраживача који је имао задужење да истражује књижевност Срба у Румунији, али он није требао ићи на терен, већ да тај посао уради истражујући литературу која се налази у библиотекама или, понекад, у архивима. Овај истраживачки тим има следећи састав: Октавија Неделку, Славомир Гвозденовић, Лидија Чолевић (поједине

¹¹ Наведени су задужени за карашевску област пошто су они пореклом Карашевци и у сталном су контакту са карашевским живљем.

¹² У извештају М. Думнић о спроведеној анкети 2016. године реферише да су урађени звучни, визуелни и видео документарни записи музичких нумера у извођењу два хармоникаша, два тамбурашка састава и по једног хора, односно вокално-инструменталног састава, те да су спроведени полуструктурисани интервјуи с неколико казивача репрезентативних за представљање локалне народне музике Срба у румунском Банату. Целовитост испитивачке слике имплицира додатна етномузиколошка бележења на истом терену.

¹³ Нажалост, чланови ове екипе учествовали су у теренским анкетама само 2016. и 2017. године, а потом су самоиницијативно отказале своје учешће из неких личних разлога.

¹⁴ Ове допунске теме за истраживање, које није било обавезно детаљно испитати, задате су са циљем да се прикупи што више основне грађе, у првом реду језичке и етнографске, неопходне за каснију израду планираних монографија.

- колеге из Србије су у својим радовима дотакли ову проблематику, видети нпр, радове Мирјане Бојанић Ђирковић, Надежде Јовић и др.).
- з) Темишварска група истраживача спроводила је истраживања током сваке године, у разним насељима са српским живљем у румунском Банату или у разним библиотекама или архивима у Румунији, из разних научних домена (филологија, етнологија, историја, социологија, архитектура цркава и др). Ту групу сачињавају: Ж. Милин, М-Р. Ускату, М. Андрејић, Р. Глишовић, С. Јашин, М. Чурушкин, С. Митровић, Н. Марков, Б. Чоботин, И. Бирга, Весна Рошка (Степанов), Дејан Попов, Михаела Власчану, и др. Њима се придружује двочлана екипа из Букурешта: О. Неделку и Л. Чолевић.

3.6.1. Теренска истраживања започела су јуна и јула месеца 2016. године у области централног румунског Баната и Банатске Црне Горе.¹⁵ Основни разлог за избор ових двеју области за прво (могло би се рећи, пробно) теренско истраживање био је тај што су пунктови у којима је требало спроводити анкете на малој удаљености од Темишвара, у којем ССР располаже смештајним капацитетима. Имајући у виду наведене чињенице, руководство ЦНИКСР желело је да се током тог првог теренског истраживања тестирају могући непредвиђени, неочекивано искрсли проблеми и, у таквим ситуацијама, да хитно интервенише решавајући их, тако рећи, у ходу. Поступајући на тај начин, добијена је конкретнија слика проблема са којима се истраживачи могу суочити на терену и стечено драгоцено искуство које нам је, како се наредних година показало, било од велике користи у теренским анкетама спроведеним у удаљенијим пунктовима (насељима) у румунском Банату (Клисура, Пољадија, Поморишје). Теренске анкете вршене су у шест насеља централног Баната (Дињаш, Рудна, Шенђурац, Чаково, Ченеј и Темишвар /Мали Бечкерек^{16/}) и у два насеља Банатске Црне Горе (Петрово Село и Краљевац).

3.6.2. Наредна теренска истраживања спроведена су:

- а) у Дунавској клисури, 2017. године, у насељима: Стара Молдава, Белобрешка, Дивич и Мачевић. На позив ЦНИКСР, бугарски етнолог Веселка Тончева, истраживала је српски утицај у обичајима и фолклору банатских Бугара павлићана у насељима Дудешти Веки и Винга;¹⁷

¹⁵ Пошто су претходне 2015. године вршили истраживања у Поморишју, како би обезбедили континуитет тамо започетих истраживања, чланови тима са БИ замолили су да 2016. године спроведу теренске анкете у истој области, што је прихваћено, а анкете у централној области Баната и Банатској Црној Гори вршене су 2018. године. Према тврђењу чланова БИ, након анкете тимова које је оформио ЦНИКСР, скоро сва насеља са српским живљем у Поморишју су истражена.

¹⁶ У овом насељу испитан је само један казивач на музичке теме.

¹⁷ Рад настао том приликом приказан је на IV међународном скупу (Темишвар, 2017) и штампан у часопису *Исходишја*, бр. 4/2018, стр. 349–360.

- б) у Поморишју, 2018. године, у насељима: Чанад, Велики Сенпетар, Кетфељ, Варјаш и, делимично, у Фенлаку;
 в) у Пољадији, 2019. године, у насељима: Соколовац, Ланговет и Златица.

4. НЕОСТВАРЕНИ ИЛИ ДЕЛИМИЧНО ОСТВАРЕНИ ЦИЉЕВИ

Као што се може видети, већина зацртаних ближих циљева на оснивачком скупу ЦНИКСР је остварена, али не сви. Напомињемо да нереализација тих циљева није битно утицала на остварење најзначајнијег, крајњег циља: прикупљање грађе из домена материјалне и духовне културе Срба у Румунији и штампање специјалистичких монографија и студија. Наводимо, у наставку, неколико важнијих циљева који чекају своје остварење.

4.1. Иако је првобитно ССР прихватио да се направи уговор о запошљавању секретара ЦНИКСР са скраћеним радним временом (пола норме), то, нажалост, није урађено, што изузетно отежава нормално и неометано одвијање бројних послова (транскрипција и сређивање прикупљене грађе, преписка са члановима истраживачких екипа – нарочито са онима из Србије и сл.), тако да је све те послове, од оснивања до данас, радио једино директор Центра.

4.2. Започета али прекинута сарадња са МИ САНУ (спроведена теренска истраживања само у централном Банату, укључујући и Темишвар /2016/, и у Дунавској клисури /2017/).

4.3. ЦНИКСР није успео да окупи стручњаке и започне планска истраживања из домена историјске и црквене тематике Срба у румунском Банату. Историјски институт из Београда није се одазвао позиву да учествује у пројекту Центра зато што, како нам је речено, нема стручњака за средњовековну историју. Истраживања из тих домена, ипак, неплански врше поједини историчари из Румуније (С. Јашин, М. Чурушкин, М. Власчану).

4.4. Слаб учинак у истраживању књижевности Срба у Румунији.

5. ПЕРСПЕКТИВЕ, НОВИ ЗАДАЦИ И ЦИЉЕВИ

Досадашње, већином успешне, активности Центра (редовно спровођење теренских испитивања, одржавање научног скупа, штампање часописа) представљају темељан разлог и гаранцију да ће најбитнији циљеви бити остварени наредних година.

5.1. Према усвојеном плану на оснивачком скупу, први и веома важан циљ јесте да се, на основу прикупљене грађе у теренским анкетама и досадашњим објављеним радовима, започне елаборација и штампање стручних

монографија и студија, у којима треба да буде што детаљније приказана и анализирана културна баштина Срба у Румунији. За остварење овог финалног циља, планирано је да се формирају колективи аутора који да у најкраћем времену елаборирају и припреме за штампање наведене монографије и студије. Планирано је штампање два типа монографија или студија.

5.1.1. Монографије / студије синтезног типа у којима треба да буде објављена целокупна (или што могуће шира) обрађена проблематика научних области (лингвистика, књижевност, етнографија, историја, итд), наиме: *Српски њовори у Румунији*,¹⁸ *Народни обичаји и веровања Срба у Румунији*, *Историја Срба из румунској Банатиа*, *Књижевност Срба у Румунији*, *Историја српске цркве у румунском Банатиау*, *Српске цркве у румунском Банатиау* и сл.

5.1.2. Монографије / студије ужег, аналитичког карактера, са детаљном обрадом извесних сегмената из научних области (језик, етнологија, историја, црква):

5.1.2.1. Језик: *Последице интјерференција и ситраној уишицаја у њовору банатјских Срба у Румунији /или: Позајмљенице у српским њоворима у румунском Банатиау/*, *Дијалекатјска лексика српских банатјских њовора у Румунији*, *тјерминолошке монографјие* и сл.

5.1.2.2. Етнологија: *Народна тјрадиција Клисуратја и Пољадитјаца*, *Обичаји и веровања Срба из Банатјске Црне Горе*, *Крсна слава код Срба у Румунији* и сл.

5.1.2.3. Историја: *Унијатјење Срба из румунској Банатиа*; *Крајтка истјорија Карашевака* и др.

5.1.2.4. Црква: израда монографија српских цркава у појединим насељима која немају такве монографије и др.

5.2. Ради реализације наведеног финалног циља – елаборација и штампање монографија и студија, неопходно је претходно испланирати две важне активности:¹⁹

5.2.1. *Сређивање тјрикуиљене тјрађе и тјроцена њене релевантјностји* по различитим параметрима/критеријумима. Оформљен је већ тим истраживача који је задужен да разради план за ову активност и одреди време и место²⁰ где би тим радио. За реализацију ове активности, неопходно је урадити следеће:

5.2.1.1. Одредити истраживаче који ће радити на сређивању грађе. На предлог М. Н. Радана, тим(ове) ће сачињавати сви активни чланови пројекта, са напоменом, да ће истраживачи сређивати грађу из својег домена/струке.

¹⁸ Наведени наслови нису коначни, они су оквирни, што значи да могу бити измењени, али не суштински.

¹⁹ Оквирни план ових активности урадили су М. Радан и Б. Сикимић.

²⁰ У договору директора Центра са ужом групом чланова пројекта (Б. Сикимић, Ђ. Матић Трубарац, А. Лончар Раичевић), почетком фебруара месеца о.г. одређен је тим истраживача, време (мај месец) и место окупљања за рад (Темишвар, у просторијама ССР), али је убрзо након тога проглашена пандемија коронавируса која је онемогућила, моментално, спровођење у дело договореног.

5.2.1.2. Израдити основни *списак истражених насеља* у оквиру пројекта ЦНИКСР и *истраживача* који су радили у тим насељима (и у које време). Као контролни списак треба додати податке о теренској грађи из Румуније архивираној у Дигиталном архиву БИ САНУ (делом предато директору ЦНИКСР) и прикупљеној у оквиру билатералних пројеката САНУ и РАН, која може послужити као контролна (будући да је отворена за научну употребу, али није доследно праћена протоколима). Видети да ли постоји могућност да се за контролну употребу користи и грађа снимљена у оквиру других пројеката (СДА, на пример), или нека приватна грађа. Израдити библиографију већ објављених транскрипата разговора по насељима и темама.

5.2.1.3. Израдити *линџивистичку и етнолошку библиографију* радова о Србима у Румунији.

5.2.1.4. Израда *Дигиталног архива Центра* (ДАЦ): уједначавање фајлова – аудио, видео и ворд докумената, као на пример транскрипт и протокол:

- аудио: Rudna 1 MIB 24. 6. 2018. (= име насеља + редни број снимка + иницијали истраживача + датум снимања); ако је разговор са истим саговорником прекидан, онда следећи снимак носиће име Rudna 1a MIB 24. 6. 2018. (и тако даље, ако има више прекида истог разговора истог дана);
- видео: исто као аудио-снимак (различит је формат па неће бити проблема са именовањем);
- Протокол: именоване се исто као *аудио* и *видео* документ, само ће се прекиди снимања констатовати у протоколу (постоје: Rudna 1 MIB 24. 6. 2018, Rudna 1a MIB 24. 6. 2018, Rudna b MIB 24. 6. 2018, а сви дигитални документи се односе на један разговор обављен са истим саговорником). Током рада на припреми Дигиталног архива Центра сви постојећи протоколи чуваће се у оригиналном облику, онако како су били предати од стране истраживача, а на основу њих се израђују нови по уједначеној методологији. Ово је неопходно да би се омогућило њихово претраживање по различитим критеријумима. Именовања ових текстуалних фајлова носиће екстензију ОП („оригинални протокол“), односно КП („коначни протокол“): Rudna 1a MIB 24. 6. 2018. ОР; Rudna 1a MIB 24. 6. 2018. КР. Неопходно је усагласити потребе за садржајем КП протокола са свим учесницима пројекта, предлог за изглед и садржај КП протокола дати у прилогу. Постојање видео снимка истог разговора констатује се у КП протоколу, као и постојање фотографија. У случају да из неког разлога уз видео снимак не постоји одговарајући аудио снимак (на основу кога ће се иначе радити КП протокол), КП протокол радиће се на основу видео снимка.
- Транскрипт: Нови документ настао од КП протокола са називом, на пример, Rudna 1 MIB 24. 6. 2018. TR. садржаће све податке које има КП протокол, а у оквиру садржаја транскрипт снимка или дела снимка уз

- одговарајућу тему. Уз транскрипт ће се унети податак о аутору (дела/ целине) и датум израде. Накнадно транскрибовани делови разговора додатно би се уносили у исти документ са подацима о ауторству и датуму. У случају да је урађена и ревизија транскрипта (дијалектолошка, акцентовање), и подаци о аутору ревизије и акцентовања ће се такође унети у исти документ. Могуће је, дакле, да на неком снимку ради више истраживача, па да за неки теренски снимак постоје ауторски подаци о истраживачу који је разговор снимео, затим подаци о истраживачу који је урадио КП протокол, истраживачу који је израдио транскрипт/ део транскрипта, и истраживачу који је урадио ревизију транскрипта.
- Архивирање докумената урадиће се по *хронолошком* и *џеографском* критеријуму. Најпре одвојено спојити све КП фајлове у један ворд документ који ће бити лако претражив као и било који други документ, а касније, уз помоћ једног програмера, израдити *Базу њодаџака*, која ће омогућити лакше и брже претраживање података.
 - Одредити локацију где ће физички бити смештен ДАЦ (највероватније у одређеној просторији ССР), али обавезно обезбедити и његову копију која треба да буде смештена у једној институцији из Србије (у неком институту САНУ) са којом постоји потписан уговор о научној сарадњи. Неопходно је направити и *Правилник о коришћењу ДАЦ* и обезбедити писану сагласност свих аутора (снимака и транскрипата) за уступање ауторских права (у складу са прописима који важе у Румунији). Будући да ће се рад на транскрипцији обављати континуирано, потребно је договорити начине ажурирања ДАЦ (и његових копија) новим подацима.
 - Пронаћи решење за архивирање фотографија (уз консултовање стручњака за ту област).

5.2.1.5. Рад на *дијалектолошким* и *џерминолошким монографијама* треба *џоособно* испланирати са истраживачима из тих области.

5.2.2. Наставити рад на терену по темама и насељима и евентуални наставак рада на изради КП протокола и ДАЦ у просторијама Савеза Срба у Темишвару 2020. године (уколико се пандемија стиша и створе се неопходни услови за окупљање и путовања). Рокови завршетка рада на свим монографијама / већим студијама са теренском грађом биће одређени тек када буде постојао тим транскриптора и уреднички тим (који ради на ревизији транскрипата и њиховом уобличавању у тематске целине). Делови објављених транскрипата могу бити акцентовани за штампу. Неопходно је да сви *учесници у џиређивачком џослу* буду наведени у *објављеној монографији/монографијама* или/и добију *надокнаду за свој рад на неки друђи начин*.

- Поједини истраживачи са ЦНИКСР пројекта покушаће да наставе теренска истраживања у оним насељима у разним банатским областима у којима је проблематика одређене тематике недовољно истражена и

покретањем *других пројеката* који би добили финансирање од Владе Србије или других спонзора. У том погледу већ се ради на елаборацији једног заједничког пројекта ЕИ САНУ и ЦНИКСР са којим ће се изаћи на конкурс ове године који је расписао Фонд за науку Републике Србије ради одобрења средстава за детаљна *еџнографска* испитивања у области Клисуре и Пољадије.

5.2.3. Због *финансијских импликација* и недовољне *политичке воље* румунских власти, односно недовољне *подршке* власти из матичне Србије, оснивање *Института за културу Срба у Румунији*, према нашим проценама, представља *најтеже остварљив циљ*, али представници ССР и наш посланик дужни су да се изборе за његово остварење.

6. На основу досадашњих резултата, по нашем мишљењу, без двоумљења може се закључити да је ЦНИКСР остварио свој најважнији циљ – записати и, на тај начин конзервисати, макар и један део онога што је до данас очувано од материјалне и духовне културе Срба у Румунији. Остаје нада да ће и други циљ Центра, оснивање *Института за културу Срба у Румунији*, бити остварен у скорој будућности.

Табела 1. Становништво Баната од 1900. до 2012. године

Година	Број Срба	Година	Број Срба
1900.	47.679	1966.	44.236
1905.	49.884	1977.	41.929
1920.	49.035	1988.	26.272
1924.	44.078	1992.	29.080
1930.	44.413	2002.	22.518 ²¹
1940.	43.405	2012.	18.000 ²²
1956.	46.517		

Извори: Костић, 1931: 79; Костић [1940]: 102; Степанов, 2016: 108–140)

²¹ Према званичним подацима Пописа становништва Румуније из 2002. године.

²² Према коначним званичним резултатима Пописа становништва Румуније из 2012. године.

ЛИТЕРАТУРА

- Исходишта, 1: *Исходишта* (часопис ЦНИКСП), том 1. Темишвар / Ниш: [SCERO PRINT], 2015. (ISSN 2457-5585; ISSN-L 2457-5585).
- Костић, 1931: Слободан Костић, *Српска црква и школа у Румунији 1930. године*. Темишвар: Браћа Чендеш.
- Костић. б. г: Слободан Костић, *Срби у румунском Банату. Историјски, бројни, економско-привредни преглед 1940. године*. Темишвар: Дојна.
- Поповић, 1994: Вукица Поповић, *Српски њосеги у Румунији у XIX веку*. Зрењанин, 29–52.
- Radan, 2007: Mihai N. Radan, *Minoritățile din Banat astăzi (cu privire specială asupra minorității sârbe)*, Un om, un simbol. In honorem magistri Ivan Evseev, Editura CRLR, București, стр. 520–539.
- Степанов, 2016: Љубомир Степанов, *Савез Срба у Румунији – 25*. Темишвар: Савез Срба у Румунији.

Mihai N. Radan

CENTRE DE RECHERCHES SCIENTIFIQUES
SUR LA CULTURE SERBE EN ROUMANIE

Objectifs, projets, résultats obtenus et perspectives du Centre

R é s u m é

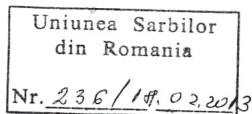
Le travail présente d'abord le motif de la création et le principal objectif du Centre – la recherche planifiée du trésor culturel des Serbes dans le Banat roumain (et en Roumanie), après quoi sont brièvement présentés les projets en cours ou à mettre en œuvre, les résultats concrets obtenus jusqu'à présent, ainsi que les perspectives de poursuite de l'activité et du développement du Centre et son importance pour la préservation du trésor culturel et de l'identité des Serbes dans le Banat roumain (et en Roumanie en général).

Mots-clés: Centre de recherches scientifiques, Banat, Serbes de Roumanie, culture matérielle et spirituelle, résultats des recherches, perspectives

ПРИЛОЗИ

Слика 1. Оснивање ЦНИКСР (9. 10. 2013)

**UNIUNEA SĂRBILOR DIN ROMÂNIA
САВЕЗ СРБА У РУМУНИЈИ**

300188 - Timișoara – Str. Mangalia , nr. 29, jud. Timiș; telefon/fax: 0256-491754, telefon: 0256- 435977
Cont disponibil RO40RNCB0249049294930001, Cont bugetar - RO13RNCB 0249049294930002
Banca Comercială Română - Timișoara, CF 4481721 www.savezsrb.ro; usr_ccp@clicknet.ro

Институт за српски језик САНУ

За проф. др Срету Танасића, директора института

Етнографском институту САНУ

За проф. др Драгану Радојичић, директора института

Обавештавамо Вас да Савез Срба у Румунији, на иницијативу проф.др Михаја Н. Радана са Западног универзитета у Темишвару, намерава основати Центар за научна истраживања духовне и материјалне културе банатских Срба у Румунији. Рад Центра одвијао би се на основу темељно утврђеног плана, са главним циљем прикупљања лингвистичке, етнолошке, историјске, фолклористичке и музиколошке грађе која би потом била анализирана и објављена у стручном часопису, годишњаку који би био штампан у издању ССР. У рад би били укључени стручњаци из Румуније – претежно српске националности (лингвисти, етнологзи, историчари и др.), али и из Србије. Други основни циљ Центра јесте да окупи младе стручњаке, формира их и стимулише их да се баве научним истраживањем.

Полазећи од зацртаних циљева, обраћамо Вам се са питањем и молбом да ли би Ваш Институт подржао овај подухват и помогао активним укључивањем ваших стручњака у ова истраживања. Ефекти такве сарадње били би од непроцењивог вишеструког значаја. Детаље сарадње и потписивање уговора установили би накнадно, након оснивања Центра.

У очекивању вашег одговора, срдечно вас поздрављамо и желимо само успеха у раду.

С поштовањем,

Председник ССР,
Инж. Огњан Крстић

Иницијатор пројекта,
Проф. др Михај Н. Радан

**Кнез Михаилова 36,
11000 Београд, Србија**

Директор: +381 11 2180-248; 3208-222

Централа: +381 11 2181-383

Тел/факс: +381 11 2183-175

Рачуноводство: +381 11 3208-223

e-mail: isj@isj.sanu.ac.rs

Број: 24

Датум: 20. 2. 2013.

Савез Срба у Румунији,
Темишвар
Инж. Огњен Крстић
проф. др Михај Радан

Поштована господо,

Ваше обавештење о намери да оснујете Центар за научна истраживања духовне и материјалне културе Срба у Румунији примили смо као добру и лепу вест.

Вашу идеју безрезервно подржавамо свесни значаја вашег подухвата. Зато већ сада, у начелу, обећавамо активну сарадњу у реализацији ваших будућих пројеката у оном делу који се односи на језичка истраживања, подразумевајући да ћемо се по оснивању Центра договарати о сарадњи на конкретним пословима.

С поштовањем,

ДИРЕКТОР

Проф. др Срето Танасић

Етнографски институт САНУ
Кнеза Михаила 36/IV
11000 Београд
тел: 011 2636-804; 2636-987
факс: 011 2638-011
e-mail: ei.sanu.ac.rs
www.etno-institut.co.rs

Број: 41/2
Датум: 21.02.2013.

The Institute of Ethnography SASA
Knez Mihailova 36/IV
11000 B e o g r a d, Serbia
phone: +381 11 2636-804; 2636-987
fax: +381 11 2638-011
e-mail: ei.sanu.ac.rs
www.etno-institut.co.rs

Савез Срба у Румунији
Проф. др Михај Н. Радан, Иницијатор пројекта
Инж. Огњан Крстић, Председник ССР

Поштовани,

Са задовољством смо примили Ваш допис број 237/18.02.2013. године, у коме нас обавештавате да намеравате да оснујете Центар за научна истраживања духовне и материјалне културе Банатских Срба у Румунији.

Етнографски институт САНУ је имао и раније дугогодишњу и плодну сарадњу на разним пројектима који су се односили на етнолошка истраживања Срба у Румунији. Сматрамо да би оснивање Центра за научна истраживања духовне и материјалне културе Банатских Срба у Румунији било од непроцењивог значаја за опстанак Срба у Румунији и очување националног идентитета, културе и традиције нашег народа у том делу Баната.

Етнографски институт САНУ и његови сарадници у границама својих могућности дају пуну подршку циљевима које сте задали оснивањем наведеног Центра.

У жељи за успехом, срдечно Вас поздрављам,

Директор Етнографског института САНУ

Проф. др Драгана Радојичић

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ
Бр. 191
7.6. 20 17. год.
БЕОГРАД, Кнез Михајлова 36

СПОРАЗУМ О МЕЂУНАРОДНОЈ САРАДЊИ

између

Центра за научна истраживања и културу Срба у Румунији (ЦЕНИКСР) при Савезу Срба у Румунији, са седиштем у Темишвару, ул. Мангалија, бр. 29, Румунија (Str. Mangalia, nr. 29, Timișoara, România), који представљају директор, проф. др **Михај Н. РАДАН** и председник Савеза Срба у Румунији, инж. **Огњан КРСТИЋ**

и

Института за српски језик САНУ (ИСЈ), са седиштем у Београду, Кнез Михаилова 36, Србија, који представља директор, др **Јасна ВЛАЈИЋ-ПОПОВИЋ**

ИЗЈАВЉУЈЕМО

да у својству институција које промовишу истраживање српског језичког и етничког простора и српску културу, желимо да подржимо истраживачке пројекте, као и програме размене научника и истраживача, те да поспешимо заједничке интересе засноване на реципрочној и узајамној помоћи.

Стога смо постигли следећу

САГЛАСНОСТ

Члан 1. Предмет сарадње

Циљеви овог Споразума су следећи:

1. да установи опште услове научне, пословно-техничке и административне сарадње између уговорних страна, које ће удружити напоре и координирати активности како би допринели развоју научног истраживања на свим нивоима;
2. да подстакне и подржи заједничке истраживачке пројекте, који ће зависити од заједничких интереса обеју институција, као и од расположивих средстава;
3. да подстакне настанак, организовање и координирање научних и истраживачких активности;
4. да подстакне заједничко организовање научних скупова и размену искустава у свим областима рада;
5. да подржи учешће у организацији или суорганизацији на разним научним скуповима, семинарима, округлим столовима;
6. да подржи објављивање радова у публикацијама (часописима, зборницима) обеју уговорних страна, научне скупове и теренска истраживања српских говора на територији Румуније и Србије.

Проф. др Н. Јовић

На основу члана 81. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета Универзитета у Нишу, након разматрања предлога већа Департмана за српски језик и Департмана за српску и компаративну књижевност, на седници одржаној 24. децембра 2014. године, донело је

О Д Л У К У

I

Одобрава се организовање међународног научног скупа Материјална и духовна култура Срба у мултиетничким срединама и/или периферним областима, у сарадњи са Центром за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу, Филолошким, историјским и теолошким факултетом Западног универзитета у Темишвару и Центром за научна истраживања и културу Срба у Румунији Савеза Срба у Румунији, у периоду од 16-18. 10.2015. године.

Именују се чланови Организационог одбора: Филозофски факултет у Нишу:

1. Проф. др Горан Максимовић
2. Проф. др Снежана Милосављевић Милић
3. Проф. др Јордана Марковић
4. Проф. др Дубравка Поповић Срдановић
5. Проф. др Стојан Ђорђић
6. Проф. др Ирена Арсић
7. Проф. др Надежда Јовић
8. Доц. др Данијела Поповић Николић
9. Мр Маја Вукић
10. Бранимир Станковић (секретар)

Центар за научна истраживања САНУ и Универзитета у Нишу:

1. Проф. др Драган Жунић

Филолошки, историјски и теолошки факултет Западног универзитета у Темишвару:

1. Проф. др Михај Радан
2. Проф. др Миљана Радмила Ускату
3. Јања Димитријевић

Савез Срба у Румунији:

1. Огњан Крстић, председник Савеза Срба у Румунији

II

Одлука ступа на снагу даном доношења, од када ће се и примењивати.

III

О реализацији ове одлуке стараће се продекан за научноистраживачки рад.

IV

Одлуку доставити: управнику Департмана, продекану за научноистраживачки рад и Служби за опште и правне послове.

Број: 345/1-13-8-5-01

У Нишу, 24. децембра 2014. године

НАСТАВНО-НАУЧНО ВЕЋЕ ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Горан Максимовић
Проф. др Горан Максимовић

Сл. 7. Потписивање протокола о сарадњи са ФФ из Косовске Митровице (26. 10. 2017)

Сл. 8. Истраживачи ИСЈ – Темишвар, 2017. године

Сл. 9. Казивач из Карашева: ковач Петар Богдан (Живка) (2016)

Сл. 10. У Петровом селу (БЦГ), јул 2016: истраживачи са казивачима

Сл. 11. Истраживачи ФФ из Ниша. У седишту ССР,
Темишвар, јуни, 2017.

Сл. 12. Истраживачи БИ у ССР. Темишвар – јун, 2016.

Сл. 13. Истраживачи МИ САНУ у Мачевићу (Дунавска клисура) – јул, 2017.

Сл. 14. I међународни научни скуп у Темишвару, 17–19. 10. 2014.

Сл. 15. III међународни научни скуп – Темишвар, 14–16. 10. 2016.
Свечано отварање

Сл. 16. Учесници I међународног научног скупа у Темишвару
– посета манастира Шенђурац (19. 10. 2014)

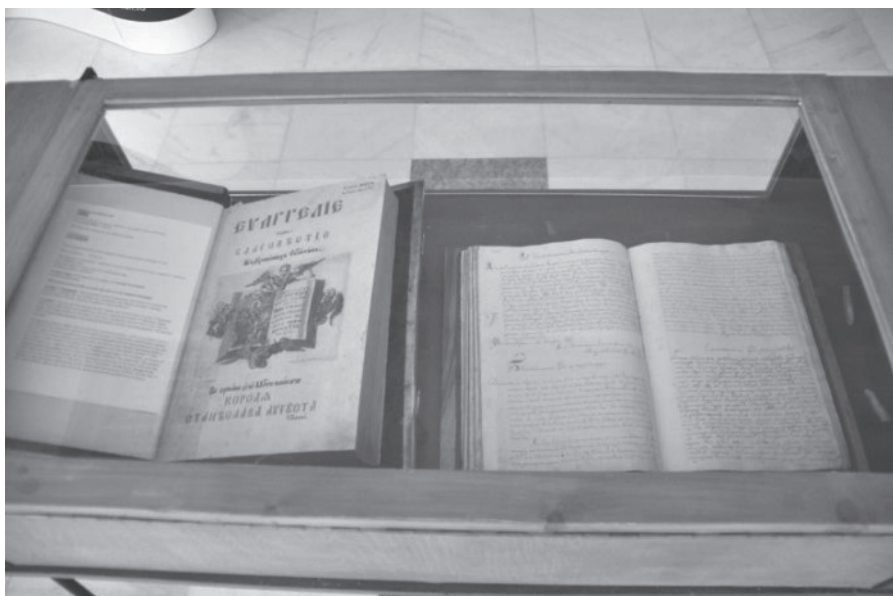

Сл. 17. II међународни научни скуп – Ниш, 16–18. 10. 2015.

Сл. 18. III међународни научни скуп
– Темишвар, 14–16. 10. 2016:

18. а. Изложба скулптура;

18. б. Изложба старих књига и рукописа

Сл. 19. IV међународни научни скуп – Ниш, 13–15. 10. 2017.
Рад по секцијама.

Сл. 20. Учесници V међународног научног скупа –Тимишвар, 19–21. 10. 2018.

Сл. 21. V међународни научни скуп – Темишвар, 19–21. 10. 2018.
Рад по секцијама

Сл. 22. VI међународни научни скуп – Ниш, 17–19. 10. 2019.